

Nr 48.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ersättning i vissa fall till värnpliktig arbetstagare.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 296, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Nihlfors* m. fl. anhållit »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning i syfte att gällande författningsföreskrifter så ändras att värnpliktig, som till följd av omständigheterna inom yrket alltför långt i för tid måste lämna sin tjänst för att kunna inställa sig till anbefalld militärtjänstgöring beredes skäligen ersättning för den förlust han därigenom lider».

Motionärerna framhåller till en början, att lagen den 14 oktober 1939 om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m. har stor betydelse för de värnpliktigas och reservpersonalens anställningstrygghet vid fullgörandet av dem åliggande repetitionsövningar. Emellertid kan, fortsätter motionärerna, till krigsmakten inkallad personals, särskilt sjömäns, anställningstrygghet äventyras även på annat sätt än vad som förutsetts vid denna lagstiftnings tillkomst. Allt som oftast inträffade det nämligen, att sjömän måste lämna sitt arbete så lång tid före militärtjänstgöringens början, att de därigenom tillfogades avsevärd ekonomisk förlust. I regel vore ett sådant förhållande beroende på att det fartyg ombord å vilket vederbörande värnpliktig tjänstgjorde begåve sig på en så lång resa, att den värnpliktige icke skulle kunna infinna sig i tid till den beordrade militärtjänstgöringen och därför måste lämna fartyget. Oftast läte det sig i dylika fall inte göra för sjömannen att få någon tillfällig anställning till sjöss, varför han nödgades att utan löneförmåner avvakta datum för sin inställelse vid krigsmakten.

Genom sitt yrkes egenart, anföres vidare i motionen, tillfogades sjömännen på grund av nämnda omständigheter inkomstbortfall, som stundom för den värnpliktige kunde vara mycket kännbart, särskilt om han vore familjeförsörjare, såsom icke sällan vore fallet med reservofficerare och annan reservpersonal. Att en liten grupp medborgare skulle utsättas för dylik ekonomisk förlust i samband med fullgörandet av en medborgerlig skyldighet, som det ålåg den att utföra åt det allmänna, vore mycket otillfredsställande.

Beträffande de skäl motionärerna i övrigt anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Värnpliktig erhåller enligt 10 § kungl. kungörelsen den 21 december 1945 ang. avlöning m. m. till värnpliktiga (kungörelse om värnpliktsavlöning) under tiden för anbefalld tjänstgöring *penningbidrag samt övriga förmåner* enligt särskilda i kungörelsen givna bestämmelser. Däremot utgår icke några förmåner till den värnpliktige för tid före tjänstgöringen i annan mån än att han enligt 8 § 2 mom. i kungörelsen, därest han anländer till tjänstgöringsplatsen före fastställd inryckningsdag, må därstädes åtnjuta förplägnad, inkvartering och sjukvård.

Fri resa eller resekostnadsersättning vid inryckning till tjänstgöring utgår enligt 6 § kungörelsen om värnpliktsavlöning i regel vid resa från hemvistet i kyrkobokföringsorten till anbefalld tjänstgöringsplats. Uppehåller sig värnpliktig vid tiden för inryckning å annan plats *inom riket* än hemvistet i kyrkobokföringsorten, må dock, därest genom intyg av offentlig myndighet eller på annat sätt styrkes, att vistelsen å sådan plats föranledes av t. ex. hans avmönstring från fartyg, för bestämmande av fri resa eller resekostnadsersättning ävensom av andra förmåner vid inryckning uppehållsplatsen likställas med hemvistet i kyrkobokföringsorten. Värnpliktig, som vid tiden för inryckning är bosatt eller t. ex. på grund av sin verksamhet eller avmönstring från fartyg *utom riket*, må åtnjuta fri resa eller ersättning för resa från den plats inom riket, till vilken han vid resan först anländer, till anbefalld tjänstgöringsplats. Resa utom riket i samband med inryckning ersättes däremot icke.

Den värnpliktiges rätt att erhålla *familjebidrag* regleras i kungl. förordningen den 29 mars 1946 om familjebidrag åt värnpliktiga m. m. (familjebidragsförordning) samt kungl. kungörelsen samma dag med närmare bestämmelser ang. tillämpning av familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (familjebidragskungörelse). Enligt 13 § 1 mom. första stycket familjebidragsförordningen kan familjepening utgå under tjänstgöringstiden. Bostadsbidrag kan enligt samma moment andra och tredje styckena utgå under tjänstgöringstiden och för flyttning, som verkställts inom tjänstgöringstiden. Om särskilda skäl därtill föranleder må enligt 13 § 2 mom. bostadsbidrag utgå för viss kortare tid efter avslutandet av värnpliktstjänstgöring, dock ej efter repetitions- eller befälsövning. Familjepening kan däremot i princip icke ifrågakomma för tid efter avslutandet av fredstida värnpliktstjänstgöring. För tid före tjänstgöringens början kan familjebidrag icke utgå.

Den värnpliktiges möjligheter att bemästra de i motionen berörda svårigheterna beror bl. a. av hur lång tid i förväg han erhåller inkallelseorder och av hans möjligheter till anstånd med anbefalld tjänstgöring.

I kungl. förordningen den 30 december 1941 angående inskrivning och redovisning av värnpliktiga samt deras tjänstgöring m. m. (inskrivningsförordning) ges i 110 § 1 mom. andra stycket den bestämmelsen, att *inkal-*

lelseorder skall utfärdas i god tid före tjänstgöringens början och senast en månad före avsedd inryckningsdag. Inkallelse med kortare tidsfrist må äga rum endast med den värnpliktiges eget medgivande eller enligt bestämmelser, som meddelas i kommandoväg.

Regler om *anstånd* med första tjänstgöring ges i 29 § värnpliktslagen den 30 december 1941. Anstånd till nästföljande år med påbörjande av föreskriven första tjänstgöring må i den ordning Konungen bestämmer medgivas bl. a. å sjömanshus inskriven värnpliktig, som enligt intyg från sjömanshusombudsmannen är å handelsfartyg inmönstrad för utrikes sjöfart och som till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan varar, inställa sig. Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige. Tjänstgöringen skall dock taga sin början senast under det år, under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, där ej Konungen finner synnerliga skäl föranleda längre anstånd. Anstånd med annan i värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring än första tjänstgöring må beviljas i den ordning och utsträckning Konungen bestämmer.

För de av motionärerna berörda värnpliktiga är av betydelse jämväl hur ofta de har att påräkna inkallelse till militär tjänstgöring.

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid gäller enligt 27 § 1. A.b) värnpliktslagen, att värnpliktig tilldelad flottan är skyldig tjänstgöra 394 dagar, vilken *tjänstgöring* — i motsats till vad som gäller om värnpliktiga tilldelade armén, kustartilleriet och flygvapnet — skall fullgöras *i en följd*. För sådana värnpliktiga tilldelade flottan, som skall fullgöra underbefäls-, underofficers- eller officersutbildning, kan dock vid den utökade tjänstgöringen förekomma avbrott enligt de närmare bestämmelser om utbildningstidens längd och anordning som ges i 27 § värnpliktslagen och med stöd därav i av Konungen utfärdade bestämmelser.

För budgetåret 1954/55 står till försvarets civilförvaltnings förfogande ett *anslag* å 60 000 kronor *för särskild hjälpverksamhet till förmån för de värnpliktiga och deras familjer* att av ämbetsverket disponeras för utbetalning till försvarets socialbyrå, som äger använda medlen för därmed avsett ändamål. I kungl. brev den 30 juni 1946 föreskrives beträffande dessa medel *dels* att bidrag må utgivas för att tillgodose sådant av militärtjänstgöring föranlett särskilt behov, som icke kan tillgodoses inom ramen för gällande familjebidragsförordning och ej heller finnes skäligen kunna tillgodoses i annan ordning, *dels* att till erhållande av bidrag må ifrågakomma värnpliktig tillhörande armén, marinen och flygvapnet ävensom medlem av värnpliktigs familj, *dels* ock att hjälpverksamheten omhänderhaves av försvarets socialbyrå, som har att efter hörande av vederbörande familjebidragsnämnd besluta i ärende rörande bidrag som här avses.

Utskottet.

Värnpliktig som fullgör militärtjänstgöring går i allmänhet miste om åtminstone huvuddelen av sin civila arbetsinkomst. För dylika förluster åtager sig staten icke ersättningsskyldighet. Däremot erhåller den värnpliktige under tiden för tjänstgöringen visst penningbidrag. Han kan därjämte, i den mån behov därav prövas föreligga, erhålla familjebidrag. I regel utgår även familjebidraget endast under tjänstgöringstiden. Sålunda kan det icke utgå för tid före tjänstgöringens början, och möjligheterna att erhålla bidrag för tiden efter tjänstgöringens slut är starkt begränsade.

I motionen framhålles, att vissa yrkesutövare, främst sjömän, på grund av sitt yrkes egenart stundom för att kunna inställa sig i tid till militärtjänstgöring måste lämna sitt arbete långt i förväg och till följd därav går miste om arbetsinkomst samt att skäligen ersättning härför bör kunna beredas dem.

I lagstiftningen har man tagit hänsyn till sjömännens särskilda förhållanden bl. a. genom att i värnpliktslagen öppna vissa möjligheter för dem till anstånd med militärtjänstgöring. Av betydelse för sjömännen är också, att värnpliktiga tilldelade flottan i allmänhet fullgör sin värnpliktstjänstgöring i en följd och icke, såsom eljest gäller, i form av en första tjänstgöring och repetitionsövningar.

Det måste anses vara riktigt, att man i första hand inriktar sig på att förebygga uppkomsten av sådana situationer som i motionen avses. Man måste dock räkna med att fall inträffar, då värnpliktig blir tvungen att sluta en arbetsanställning längre tid före militärtjänstgöringens början och till följd därav blir i behov av ekonomisk hjälp. Det synes utskottet vara rimligt, att möjlighet då skall finnas att med hänsyn till omständigheterna i särskilda fall bereda den värnpliktige och hans familj ekonomisk hjälp genom statens försorg.

I fråga om sättet att tillgodose dylika hjälpbehov vill utskottet peka på att under anslaget till familjebidrag upptagits ett anslag om f. n. 60000 kronor för särskild hjälpverksamhet till förmån för de värnpliktiga och deras familjer. Detta anslag är avsett för »sådant av militärtjänstgöring föranlett särskilt behov, som icke kan tillgodoses inom ramen för gällande familjebidragsförordning och ej heller finnes skäligen kunna tillgodoses i annan ordning». En möjlighet att beakta hjälpbehovet i de nu ifrågasvarande fallen då en värnpliktig måste lämna sitt arbete i förväg vore, att medel från ett dylikt anslag ställdes till förfogande för ändamålet. Skulle denna lösning visa sig mindre tillfredsställande bör andra möjligheter att beakta ifrågasvarande hjälpbehov övervägas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 296,
i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte som sin mening giva till
känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 16 november 1954.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Sunne, Nils Elowsson*, Axel
E. Svensson, Anders E. Johansson, fru Carlqvist, herrar Magnusson och
Nils Theodor Larsson;

från a n d r a kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Hagård,
Lundberg, Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herr Svensson i Göteborg, frö-
ken Sandell och herr Königson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
